

LARS HULTKRANTZ
JONAS NORDSTRÖM

Efterfrågan på enkla tjänster

En omläggning av beskattningen till förmån för köpta enkla tjänster är ett sätt att vrida inhemsk efterfrågan mot arbetsintensiv produktion. En sådan förändring kan på kort sikt bidra till att minska arbetslösheten utan att långsiktigt försämra ekonomins effektivitet. Lars Hultkrantz och Jonas Nordström redovisar här resultatet av en studie av efterfrågan på privata konsumtionstjänster. Detta tyder på att en skatteförändring skulle kunna få ganska stora effekter på tjänstesektorn. Någon stor ökning av efterfrågan på de hemtjänster som "pigdebatten" handlade om kan dock inte väntas.

Den svenska skattedebatten har ofta svårt att hålla flera bollar i luften samtidigt. Skattereformen vägledades av en huvudtanke, nämligen att man bör ha lika skattesatser för olika inkomster/på olika varor för att förhindra skattearbitrage (åtgärder för att föra över inkomst till det mest lågbeskattade alternativet). Den pigdebatt som pågick för något år sedan kretsade kring iakttagelsen att hushållen utför eget obeskattat arbete i hemmen.

Vid skattereformen nonchalerades problemet med att vissa nyttigheter/inkomster, t ex värdet av hemarbete, inte alls går att beskatta. Detta innebär att en reform som utjämnar skattesatser mellan beskattade inkomster kan skapa eller förstärka ett annat problem, nämligen skattekillen mellan beskattade och obeskattade inkomster/nyttigheter. Men även pigdebatten var enkelspårig. I denna framstod det

som om det arbete hushållen utför i hemmen även i en marknadslösning (om bara skattekillarna försvann) skulle utföras i hemmen. Själva beteckningen pigdebatt var, trots den överdrivet förklänande innebörden, inte helt orättvis, eftersom även de ekonomer som initierade debatten (Pålsson & Norrman [1994] och Vinell [1994]), koncentrerade sig på denna förutsättning.

Det finns enligt den sk teorin om optimal beskattning skäl att utforma skattesystemet så att vissa slags tjänster gynnas. Men därtill kommer att en förändring i denna riktning kan tänkas bidra till att minska arbetslösheten. I denna artikel vill vi peka på att det finns tecken som tyder på att denna effekt skulle kunna bli av väsentlig betydelse. Däremot är vi inte övertygade om att någon större sysselsättningsökning kan komma att äga rum när det gäller regelrätta hemtjänster.

*Professor LARS HULTKRANTZ är verksam vid Uppsala universitet och Centrum för transport- och samhällsforskning (CTS) i Borlänge.
Fil kand JONAS NORDSTRÖM är doktorand i nationalekonomi vid Umeå universitet.*

Beskattning av enkla tjänster

Tjänster är prestationer som uppstår i ett möte mellan konsument och producent. Det innebär att konsumenten ofta är delaktig i framställningen av tjänsten. Ibland kan konsumenten utföra hela arbetet

själv. Om det på så vis både går snabbare och blir bättre utfört finns det naturligtvis inget skäl att köpa tjänsten av utomstående. Andra tjänster kan konsumenterna utföra själva, men kanske inte lika väl eller snabbt som professionell personal. Det är på sådana enkla tjänster som vi fokuserar här. För oss som har tummen mitt i handen kan visserligen vissa av dessa tjänster, t ex bilreparationer, framstå som mycket komplicerade. Det avgörande för att vi betecknar dem som enkla är att många konsumenter har den kompetens som behövs för att hyggligt göra jobbet själv. Till kategorin enkla tjänster räknar vi därför personlig service som hårklippning och fotvård; viss vård och omsorg, t ex barnomsorg; viss utbildning, t ex musikundervisning; reparationer och underhåll av bilar, bostäder och hushållsutrustning; viss fastighetsskötsel, t ex gräsklippning och snöskottning; tvättning; städning inklusive fönsterputsning; matlagning; etc.

Skattereformen syftade till att utjämna skattesatser mellan olika inkomstslag, bl a olika former av kapitalinkomster. Svenska medborgare betalar emellertid vissa skatter på t ex aktieinkomster som inte utländska aktieägare betalar, i varje fall inte till den svenska staten. När det gäller kapitalinkomster har skillnader mellan skattesatser för inkomster som svenska staten beskattar respektive inte beskattar drivit fram flera förändringar efter skattereformen. Just nu diskuteras särskilt avskaffande av dubbelbeskattningen. Skälet till att sådana anpassningar måste göras är förstås att kapital numera lätt kan flyttas mellan länder.

Även när det gäller arbete finns beskattade och obeskattade inkomstformer. Fritid beskattas inte direkt, och mer specifikt gäller detta även arbete som utförs på fritid. Detta inkluderar hemarbete, med vilket vi menar tjänster som man utför åt sig själv, sin familj eller vänner och bekanta utan att få monetär ersättning. Det inkluderar även svart arbete som ersätts med

pengar, utan att detta redovisas för beskattning. I en gråzon finns även bytesekonomier där man utför tjänster mot gentjänster. Detta vita, gråa och svarta arbete kan eller vill staten inte beskatta och följaktligen finns även här en potential för skattearbitrage med beskattade inkomster.

Enligt teorin för det näst bästa bör man i sådana situationer finna kompromisser. Skattesatserna bör differentieras i en avvägning mellan det ena onda, nämligen skattekillen mellan beskattat och obeskattat arbete, och det andra onda, nämligen skattekillar mellan olika typer av arbetsinkomster.

I en viss mening är varuskatter och inkomstskatter utbytbara. Vi kan t ex se skatten på arbetsinkomster som en inkomstskatt eller som en skatt på varor som är högre ju mer arbete som framställningen kräver. Teorin om det näst bästa kan ges tolkningen att beskattade tjänster som är nära substitut till tjänster som hushållen själva kan producera bör beskattas lågt. Även omvändningen gäller; varor som är nära komplement till hemarbete (eller till fritid) bör beskattas relativt högt.

Utgångspunkten för denna teori för optimal beskattning är att skattesystemet skall utformas med hänsyn till vad som ger största möjliga välfärd. Det är knappast en självklarhet att verklighetens skattesystem fritt kan konstrueras i sann socialingenjörssanda. Man kan emellertid även härleda liknande slutsatser med *public choice*-modeller som försöker identifiera faktorer som styr politiskt beslutsfattande. Exempelvis visar Bergstrom och Blomqvist (1995) att den svenske medianväljaren kan ha anledning att rösta för rätt betydande subventioner till barnomsorg. Skälet är att dessa delvis kompenserar skattekillen mellan hemarbete (stanna hemma för att ta hand om barnen) och förvärvsarbete. Subventionerna ökar insatsen i förvärvsarbete, de totala skattebetalningarna och lättar

därmed medianväljarens skattebörida (skattepris).¹ Observera att denna analys inte säger något om i vilka former subventionerna bör ges – som lägre arbetsinkomst- och löneskatter för barnomsorgspersonal, kupongsystem som småbarnsföräldrar kan köpa barnomsorgstjänster med, eller direkt subventionerad produktion i kommunal regi.

Före skattereformen var beskattningen av de enkla tjänster som hushållen kan köpa på marknaden mycket differentierad. För bilreparationer betalade man full skatt, dvs reparatörens inkomstskatt, arbetsgivaravgifter och moms. För restaurangtjänster var momsen reducerad. Städtjänster var helt momsbefriade. Under något decennium utfördes huvuddelen av den köpta barnomsorgen av "privata dagmammor". Dessa köp var formellt inte skattebefriade, men i praktiken var det så, eftersom myndigheterna avstod från skattekontroller. Hemtjänst, annan kommunal äldreomsorg, och kommunal barnomsorg var, kanske i ännu högre grad än idag, subventionerade. Genom skattereformen stramades detta system upp, särskilt i fråga om momsen. Alla dessa tjänster belades med den högsta mervärdesskattesatsen. På ett område, när det gällde den skattemomsen, fick man dock senare tillbaka.

Möjliga förändringar

Det finns knappast skäl att klandra skattereformens fäder och mödrar för detta. Momsförändringarna innebar ökade skattekilar mellan hemarbete och förvärvsarbete men sänkningarna av marginalskatterna för arbetsinkomst hade motsatt effekt. Med de förhållanden som rådde på 1980-talets arbetsmarknad var det kanske helt riktigt att välja en robust skattekonstruktion, dvs likformig beskattning, framför en "topptrimmad" version med vissa differentieringar som eventuellt kunde vara effektivitetshöjande. Man bör ju också betänka att det finns risk att dif-

ferentieringarna blir felaktigt utformade, redan från början eller senare när de ekonomiska förhållandena ändras, så att vädan av de snedvridningar som införs blir större än nyttan av de snedvridningar som minskas.

Det som emellertid nu för upp frågan på dagordningen är situationen på arbetsmarknaden. En omläggning av beskattningen till förmån för köpta enkla tjänster kan ses som ett sätt att vrida inhemsk efterfrågan mot arbetsintensiv produktion. Enkla tjänster är inte bara arbetsintensiva i största allmänhet, utan har även stor förmåga att ge sysselsättning åt relativt lågkvalificerad arbetskraft, dvs ungdomar, personer med kort utbildning, första generationens invandrare med dåliga språkkunskaper osv. I ett läge med risk för (eller redan etablerad, är tyvärr kanske mer korrekt) långvarig massarbetslöshet som särskilt drabbar grupper som dessa, är en sådan reform intressant.

Det finns naturligtvis andra åtgärder som kan få liknande sysselsättningseffekter, tex expansion av kommunernas och landstingens verksamhet. Men medan de skattehöjningar som skulle krävas för att finansiera ökad offentlig sysselsättning kan leda till väsentliga samhällsekonomiska välfärdsförluster är en omläggning av beskattningen i enlighet med nästbästa-teorin välfärdshöjande. Mer modest uttryckt erbjuder en sådan omläggning en möjlighet att få positiva kortsiktiga effekter (ökad sysselsättning) utan stora negativa långsiktiga effekter (lägre välfärd/tillväxt).

¹ Den optimala subventionsgraden är dock fortfarande resultatet av en avvägning mellan motstående intressen. Kritik av att den faktiska subventionsgraden är alltför hög (se t ex SNS/NBER-rapporten [1995]) kan således även med denna utgångspunkt vara fullt berättigad.

Metoder

Detta låter som en fri lunch, och sådana bör man ju vara misstänksam mot. Det finns naturligtvis flera hakar. Vi har redan varit inne på risken för att en differentierad beskattning inför alltför stora nya snedvridningar. Vår kunskap om tex olika substitutionsförhållanden i hushållens efterfrågan är begränsad och verkligheten har ju en tendens att förändras snabbare än skattesystemet. Regler som tillkommer för att gynna vissa slag av köpta tjänster kan komma att utnyttjas för att gynna även helt andra varor. Det är därför nödvändigt att koncentrera insatserna till vissa "tydliga" grupper av tjänster som kan avgränsas någorlunda väl och som klart är nära substitut till hemarbete. Förmodligen är det nödvändigt att använda flera metoder samtidigt.

Den metod som kanske ligger närmast till hands är differentiering av momsen. Möjligheterna att använda detta medel begränsas emellertid starkt av EUs direktiv för mervärdesskatten. Den differentiering som är tillåten och som Sverige använder går snarast i fel riktning. Från årsskiftet sänks ju matmomsen (köpta livsmedel är en komplementär insatsvara till eget arbete vid egen matlagning) medan restaurangtjänster (substitut till egen matlagning) behåller den högre skattesatsen. Å andra sidan är naturligtvis de problem som gör en förändrad tjänstebeskattning intressant i Sverige gemensamma för de flesta EU-länder, vilket kan tala för att reformsträvanden inte är utsiktslösa.

Det finns emellertid även andra alternativ. Gemensamt för dem är dock att de ställer betydande administrationskrav. Ett är differentierade löneskatter/sociala avgifter. Sådana komplicerar dock, men behöver inte vara ett oöverstigligt hinder för, utvecklingen mot "raka rör" mellan avgifter och prestationer. En annan möjlighet är att ge konsumenten avdragsrätt i sin inkomstbeskattning för vissa slag av

utgifter. Ett förslag till en beskattning som låter hushåll dra av kostnader för köp av tjänster som utförts i hemmet har utarbetats av Pålsson & Norrman [1994]. Avdragsprincipen tillämpades tills nyligen för hushållens köp av underhåll och ombyggnader av egna bostäder. Vinells utredning (SOU 1994:43) föreslog avdragsrätt även för städning/tvättning, trädgårdsarbete, inköp och barnpassning.

En tredje möjlighet, slutligen, är direkta subventioner. Subventionering är tilltalande därför att former för detta kan utvecklas utan ingrepp i skattesystemet. Detta var därför den lösning som nyligen valdes för den fortsatta beskattningen av bostadsunderhåll. För offentlig produktion av enkla tjänster, som barnomsorg och hemtjänst, används redan subventionering. Genom utvecklingen av kupongsystem och ökade möjligheter för privata/kooperativa alternativ att få subventioner har redan väsentliga steg tagits för att förena sådana subventioner med en liknande bestämmanderätt för konsumenten som man skulle få om man istället differentierat beskattningen (eller infört avdragsrätt). En "barnomsorgspeng" som kan användas som delbetalning för professionell (godkänd/kontrollerad/skatteredovisad osv) barnomsorg förefaller oss vara det mest lämpliga sättet att utforma en skattedifferentiering på detta område.

Är en reform angelägen?

Förändringar av detta slag göres liksom barn inte utan besvär. För att bedöma angelägenheten av sådana reformer över huvud och mer specifikt avgöra hur de bör utformas är det därför väsentligt att ha en föreställning om hur hushållen kan tänkas reagera.

En intressant studie som belyser detta har utförts av en forskargrupp vid Handelshögskolan i Köpenhamn (Frederiksen m fl [1994]). Dessa har utvecklat en be-

räkningsbar allmän-jämviktsmodell för den danska ekonomin. Modellen urskiljer särskilt hushållens förbrukning av tjänster. Dessa omfattar cirka 15 procent av den privata konsumtionen. Som redovisas närmare i *Tabell 1* är de dominerande varuslag i denna grupp restaurangtjänster samt underhåll och reparationer av bilar respektive bostäder. Bland dessa tjänster finns det egentligen endast några små undergrupper, nämligen privat barnomsorg, städ och tvätt, som delvis innebär att regelbunden verksamhet utförs i hemmen.²

I samma tabell jämför vi med de svenska förhållandena 1993. De svenska andelarna är i de flesta fall något lägre än de danska. I ett fall är skillnaden betydande, nämligen för reparation och underhåll av bostäder, där de svenska hushållens utgifter förefaller vara betydligt lägre. Man kan misstänka att vi här inte har fått fram jämförbara siffror. Av detta skäl blir även den totala andelen väsentligt lägre än den danska, drygt 8 procent.

Den danska beräkningsmodellen inkluderar till skillnad från traditionella modeller även sektorer för hemarbete och svart arbete. Den totala tidsinsatsen i hemarbete i Danmark uppgick till två tredjedelar av tidsinsatsen i förvärvsarbete. Motsvarande andel i Sverige är knappt fyra femtedelar (Rydenstam [1992]). Endast en mindre del av "hemarbetssektorn" inkluderas dock i beräkningsmodellen. Den svarta sektorn antas vara fem procent av konsumtionen, vilket skulle vara ett rimligt antagande även för en modell av den svenska ekonomin.

Beräkningsmodellen används för att simulera effekten av olika skattereformer på "kort" och "lång" sikt. I de kortsiktiga modellerna fokuseras arbetslöshetsproblemet. Lönenivån är stel och arbetslösheten i utgångsläget 12 procent. I de långsiktiga modellerna är reallönerna flexibla, dvs arbetsmarknaden är i jämvikt. Forskarna redovisar simuleringar av flera olika typer av skattereformer, men vi skall här bara nämna ett fall. Detta avser

Tabell 1 Konsumtionstjänster (enligt den danska studien). Andel av privat konsumtion i Danmark 1992 och Sverige 1993. Procent.

	Danmark 1992	Sverige 1993
Reparation och underhåll		
Bostäder	3,6	0,6*
Bilar	3,8	3,2
Hushållsapparater	0,2	0,1
Radio och TV etc	0,2	0,5
Städ och tvätt	0,3	0,1
Hemtjänster (inkl barnomsorg)	0,3	0,1
Frisör	0,7	0,5
Restauranger	5,4	3,2
TOTALT	14,5	8,3

*Enligt SCBs undersökning Hushållens utgifter 1992.

Källor: För Danmark: Frederiksen m fl [1994]. För Sverige: Nationalräkenskaperna samt Hushållens utgifter 1992. Användaravgifter för kommunal barnomsorg etc är ej inkluderade.

en subventionering av lönekostnaderna för konsumtionstjänster med 28 procent. Denna finansieras med en ökning av indirekta skatter på andra varor och tjänster med 4,5 procentenheter. Denna senare skatteökning är avsedd att finansiera reformen på lång sikt. Detta innebär, av skäl som strax framgår, att reformen är kraftigt överfinansierad på kort sikt.

I allmän jämvikt sker flera olika typer av anpassningar, vars storlek beror av olika modellparametrar. Man får förändringar i efterfrågans sammansättning, i sysselsättningen i olika produktionsgre-

² Vi utgår från att reparationer och underhåll av bostäder huvudsakligen avser "stötvisa" arbetsinsatser. Formodligen avser även en betydande del av köpta städtjänster flyttstädning och andra mer tillfälliga städbehov.

Tabell 2 Beräknade effekter av en 28-procentig lönesubvention till konsumenttjänstesektorn i Danmark. På kort sikt förutsätts fixa reallöner, på lång sikt flexibla reallöner. Procentuella förändringar.

Variabel	Kort sikt	Lång sikt
Eget hemarbete	-6,0	-1,2
Svart arbete	-25,0	-22,6
Sysselsättning i konsumenttjänstesektor	49,8	36,5
Övrig sysselsättning	0,4	-6,3
Total officiell sysselsättning	5,9	1,2
Fritid	-0,8	-0,3
Arbetslöshet (procentenheter)	-4,1	-0,1
Välfärdsökning (som andel av privat konsumtion)	3,6	0,5

Källa: Frederiksen m fl [1994], tabell 2 och 3.

nar, i tidsfördelningen mellan hemarbete, svart arbete, förvärvsarbete osv. En nyckelkoefficient är tjänsteefterfrågans egenpriselasticitet. Denna antas i modellen, utan närmare motivering, vara normal, dvs -1 . Vi skall senare återkomma till just denna koefficient.

Tabell 2 visar kalkylresultatet. Reformen leder till en ökad sysselsättning inom tjänstesektorn med 50 procent på kort sikt, 37 procent på lång sikt. Detta balanseras på lång sikt av minskad sysselsättning i övrig marknadsinriktad produktion. Nedgången i svartarbete ger dock en ökning av utbudet av beskattat förvärvsarbete med en procent. Den svarta sektorn minskar med drygt en femtedel. På kort sikt kommer expansionen av tjänstesektorn inte att motverkas av minskad sysselsättning i övriga sektorer. Resultatet är därför att arbetslösheten sjunker med så mycket som fyra procentenheter. En så stor sänkning av arbetslösheten har

naturligtvis även en dramatisk budgetförstärkande effekt, men denna har inte beräknats av de danska forskarna. Tabellen sista rad ger ett mått på reformens välfärdsvinst, som procent av den privata konsumtionens värde. Observera att denna är positiv även på lång sikt, alltså även utan arbetslöshetseffekten.

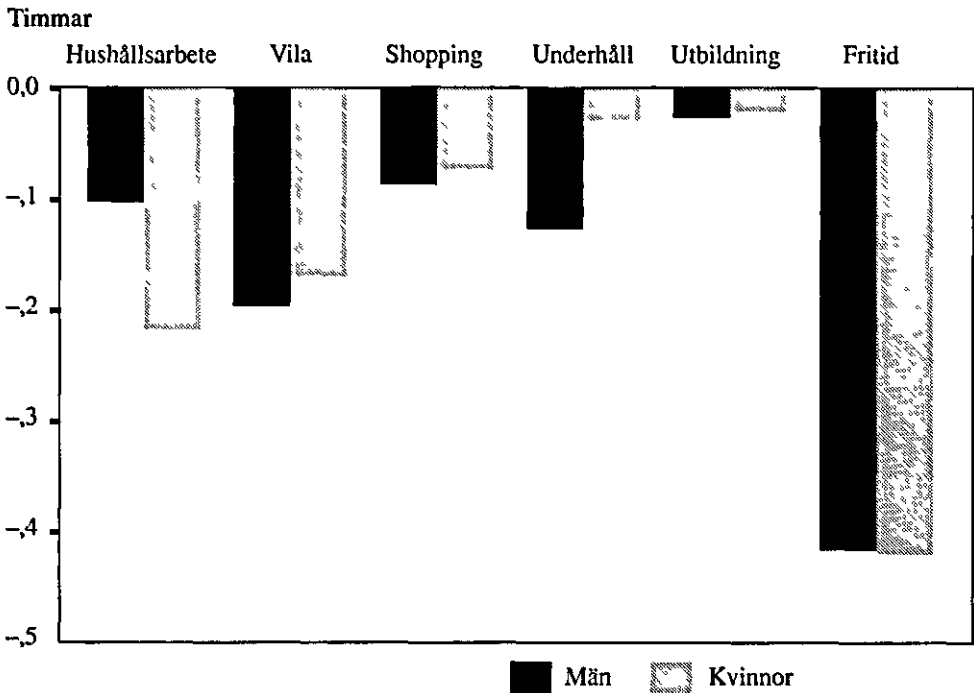
Vad skulle hända i Sverige?

Modellberäkningarna avser Danmark, men den svenska situationen förefaller inte vara så olikartad. Hushållens köp av tjänster är dock i utgångsläget lägre i Sverige. En kritisk punkt är vidare antagandet om tjänsteefterfrågans priskänslighet som inte närmare motiveras i den danska studien. Vi skall här därför med hjälp av egna och andras studier diskutera hur de svenska hushållen kan tänkas reagera på en förändring i relativpriset på köpta tjänster.

I en studie av hushållens tidsanvändning 1984 har Flood & Klevmarken [1990a] undersökt hur vuxna män och kvinnor fördelar om sin tidsanvändning vid en ökning av veckoarbetstiden med en timme. Figur 1 visar att det huvudsakligen är vila och fritid som inskränks. Därutöver sker även neddragningar av hemarbetet. Både kvinnor och män får mindre tid åt att göra inköp. Männerna drar, mer än kvinnorna, ner på den tid de ägnar åt underhåll och reparationer. Kvinnorna, mer än männen, minskar tiden i hushållsarbete. Figur 2 bryter ner denna senare förändring på olika sysslor. Av denna framgår att det särskilt är matlagning och städning som får mindre tid.

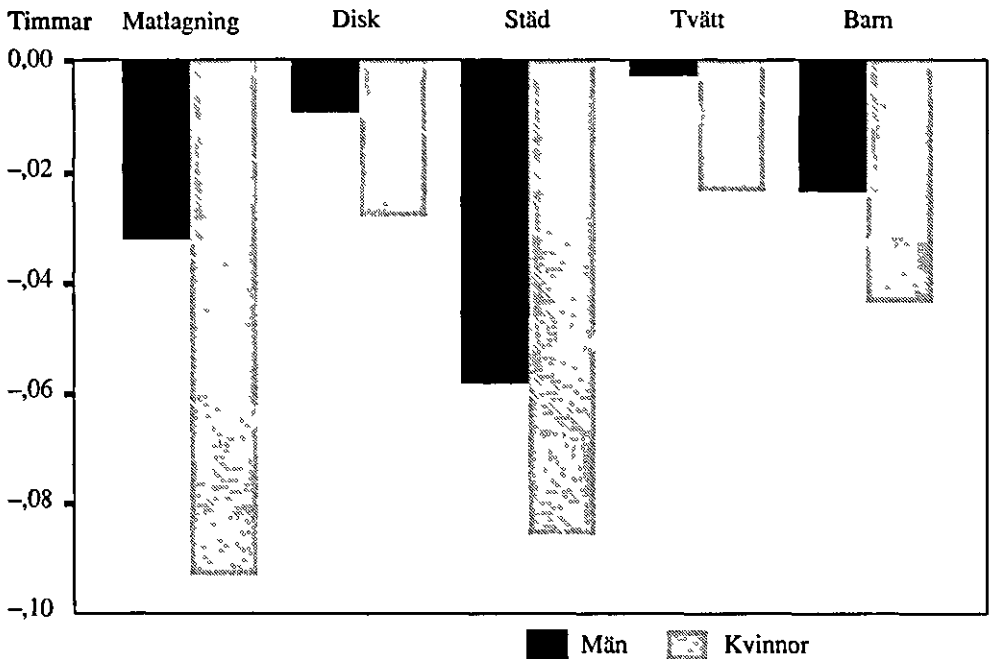
Som vi tidigare nämnt fokuserade den vinellska utredningen på tjänster som även om de köptes skulle utföras i hemmen. Utredningen lät genomföra intervjuundersökningar som visade att 24 procent av hushållen skulle önska hjälp i hemmet. En fjärdedel av dessa önskade regelbunden hjälp, övriga någon gång ibland. Det helt dominerande hjälpbeho-

Figur 1 Marginala effekter av marknadsarbete 1984.

Källa: Flood & Klevmarken [1990a]

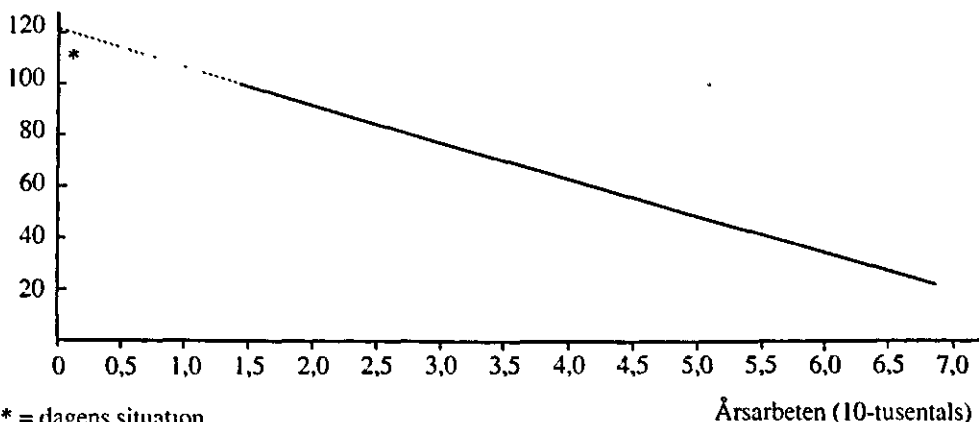
Figur 2 Marginala effekter av marknadsarbete på hushållsarbete och barnomsorg 1984.

Källa: Flood & Klevmarken [1990a]

Figur 3 Efterfrågan på städtjänster.

Kr/timme

* = dagens situation

Årsarbeten (10-tusentals)

Källa: Vinell [SOU 1994:43].

vet gällde städning. Därför utförde utredningen en särskild intervjustudie av efterfrågan för städning. I Figur 3 har vi med hjälp av studiens resultat ritat en efterfrågekurva för städning, uttryckt i årstjänster städarbete. Vi har även markerat en punkt som ungefärligen markerar dagens omfattning och kostnadsnivå för beskattad städning. I intervjuundersökningen undersöktes betalningsviljan endast upp till priset 100 kronor. Om man extrapolerar efterfrågekurvan skär denna emellertid ungefär markeringen för dagens läge.

En möjlig slutsats av Figur 3 är att det finns en betydande potentiell efterfrågan för städning i hemmen. Priselasticiteten förefaller att vara mycket hög. En mindre optimistisk slutsats ges emellertid av konstaterandet att en stor procentuell förändring från en låg nivå kan vara ganska liten i absoluta mått. Eftersom det i utgångsläget köps så få beskattade städtjänster krävs det mycket kraftiga minskningar av skattekillen mellan beskattat och obeskattat städarbete för att denna marknad skall bli sysselsättningsmässigt omfattande.

Detta är inte särskilt förvånande. Inte heller före momsbeläggningen av städtjänster var hushållens köp av sådana tjänster stora. Några betydande effekter

på volymen köpta tjänster kan således inte förväntas förutan att man sänker kostnaden med först tjugo procent (momsen) och sedan ännu mer.

Denna slutsats förefaller bekräftas av de danska erfarenheterna med sk hjemmeservice. I en treårig försöksverksamhet ges ett bidrag till vissa typer av hemsarbete med maximalt 60 procent av kostnaden. I början av 1995 var cirka 3 500 hemtjänstföretag anmälda till stödsystemet, motsvarande kanske ungefär hälften så många årsarbeten. Ätminstone inledningsvis har detta program haft betydligt mindre framgång än vad regeringen hade hoppats på.

Av större intresse, särskilt när det gäller att få relativt snabba effekter, är därför de tjänster som hushållen redan nu köper i viss omfattning. När det gäller privat konsumtion gäller detta främst reparationer och underhåll samt restaurangtjänster. En viss volym kan även omsorgstjänster, i första hand barnomsorg och hemtjänst (äldreomsorg), tänkas få. Här har på senare tid betydande nedskärningar av den offentliga konsumtionen skett (tex av fritidsverksamhet för skolbarn, musikskoleverksamhet) som skulle kunna kompenseras av ökat utbud av verksamhet i

Tabell 3 Kortsiktiga utgifts- och (okompenserade) egenpriselasticiteter för varugrupper och för olika typer av hushållstjänster.

Varugrupper	Livsmedel Drycker Tobak	Transport	Hushålls- tjänster	Uppvärmning av bostad	Kultur och rekreation	Övriga varor
	Utgiftselasticitet	0,54	1,39	1,46	1,93	1,07
Egenpriselasticitet	-0,39	0,02	-1,49	-0,06	-1,16	-1,09

Hushållstjänster	Restaurang	Reperation av kläder och skor	Reperation av hushållsutrust- ning och möbler	Hårfrisering	Tvätt- och städ-tjänster
	Utgiftselasticitet	1,76	0,71	0,64	0,37
Egenpriselasticitet	-1,64	-1,09	-0,75	-0,69	-0,78

Källa: Nordström [1995]

privat eller kooperativ regi. Vi har emellertid inte haft möjlighet att göra några studier av efterfrågan för sådana tjänster.

Vi har däremot studerat hushållens tjänstekonsumtion (Nordström [1995]). Vi har därvid i första hand utgått från de nationalräkenskapsdata för den privata konsumtionen som sedan 1980 finns på kvartalsbasis. Tidigare efterfrågestudier har oftast använt årsdata. Tyvärr är kvaliteten i kvartalsdata varierande så vi har begränsat studien till vissa av hushållen köpta tjänster, nämligen restaurangtjänster, reparationer av kläder och skor, reparationer av hushållsutrustning och möbler, frisörtjänster samt tvätt- och städtjänster.

Vi har skattat ett efterfrågesystem för den privata konsumtionen i vilket konsumenterna antas fatta beslut om tjänster i tre steg. Först fördelar de den disponibla inkomsten mellan sparande (finansiellt sparande och köp av varaktiga konsumtionsvaror) och konsumtion. Därefter fördelas konsumtionsutgifterna på sex varugrupper, se *Tabell 3*. Slutligen bestäms omfattningen av köpen av en viss typ av tjänst. De ekonomiska skattningarna avser endast det andra och det tredje ste-

get. Skattningarna baseras på årsskillnader och görs med en linjär approximation av en dynamisk form av det sk nästan ideala efterfrågesystemet (*AIDS*). Resultatet av skattningarna redovisas i *Tabell 3* i form av elasticitetstal.

Av de resultat som presenteras vill vi fasta uppmärksamheten vid följande. Egenpriselasticiteten för hela tjänstegruppen är $-1,49$. Alla tjänstetyper utom en ligger i intervallet $-0,7$ till $-1,1$. Undantaget är den utgiftstyp som dominerar vår tjänstegrupp, nämligen restaurangtjänster, vars egenpriselasticitet skattas till $-1,64$.

Man bör inte dra alltför stora växlar på resultat som dessa. Den budgeteringsstruktur vi valt ansätta är ingalunda självklar. När det gäller restaurangtjänster finns en tidigare studie av Flood & Klevmarcken [1990b] som tyder på att efterfrågan är oelastisk ($-0,5$). Den studien bygger på årsdata för perioden 1963–88. Restaurangtjänster är där sammanslagna med hotelltjänster. Skattningarna baseras på en sk translog-modell, vilket innebär att fler parametrar behöver skattas än i *AIDS*-modellen. I en studie av Assarsson m fl [1995] skattas med en dynamisk

AIDS-modell, på årsdata för perioden 1963–89, utgiftselasticiteten för restaurangtjänster till 2,30 och egenpriselasticiteten till -1,71.

Det besked vi tycker oss kunna ge för dagen är därför att ett antagande om att svenska hushålls tjänsteefterfrågan är normalelastisk förefaller att vara befogat, to m kanske i underkant. Detta ger oss viss tilltro till den danska forskningsgruppens resultat vad avser de effekter en förändrad tjänstebeskattning skulle kunna få i Sverige.

Slutsatser

Det finns skäl att noga överväga former för att stimulera hushållens efterfrågan på tjänster. Skatteförändringar eller subventionssystem med denna inriktning för visserligen med sig flera olika problem. Det tycks dock här finnas ett sätt att vrida inhemsk efterfrågan mot arbetsintensiv verksamhet som inte behöver undergräva samhällsekonomins effektivitet på längre sikt. En sådan möjlighet att märkbart påverka sysselsättningen kan man i dagens läge knappast bortse från. När det gäller frågan om i vilka former detta kan ske har vi här understrukit att den största potentialen ligger i hushållstjänster som *inte* tillhandahålls i hemmen. Debatten måste därför enligt vår uppfattning vidgas från att bara handla om köp av hemtjänster. Särskilt angeläget anser vi det vara att diskutera villkoren för hushållens köp av privata tjänster som ersätter neddragen offentlig konsumtion.

Referenser

- Assarsson, B, m fl, [1995], "The Demand for Food in the Nordic Countries – An Econometric Analysis", manuskript, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Bergstrom, T & Blomqvist, S, [1993], "The Political Economy of Subsidized Day Care", Arbetsrapport 1993:15, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet, kommer att publiceras i *European*

Journal of Political Economy.

- Frederiksen, N K, Hansen, P R, Jacobsen, H & Sørensen, A, [1994], "Consumer Services, Employment and the Informal Economy", Ekonomisk-politiska forskningsenheten vid Handelshögskolan i Köpenhamn, uppsats presenterad vid konferensen "Employment and Growth in the Knowledge-Based Economy", arrangerad av OECD och Danmarks regering i Köpenhamn den 7–8 november 1994.

Flood, L & Klevmarken, A, [1990a], Kapitel 10 i Klevmarken m fl, *Tid och råd – om hushållens ekonomi*, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm.

Flood, L & Klevmarken, A, [1990b], "Effekter på den privata konsumtionen av de indirekta skatternas prishöjning", i Agell, J, Mäler, K-G och Södersten, J, *Ekonomiska perspektiv på skattereformen*, Ekonomiska rådets årsbok.

Nordström, J, [1995], "Demand for Consumer Services in Sweden", Manuskript, Nationalekonomiska institutionen, Umeå universitet.

Pålsson, A-M & Norrman, E, [1994], *Finns det en marknad för hemarbete?* SNS Förlag, Stockholm.

SNS/NBER-rapporten, [1995], *Välfärdsstat i omvandling*, SNS Förlag, Stockholm.

Rydenstam, K, [1992], "I tid och otid. En undersökning om kvinnors och mans tidsanvändning 1990/1991". SCB Levnadsförhållanden, rapport 79.

Vinell, L, [1994], *Uppskattad sysselsättning – om skatternas betydelse för den privata tjänstesektorn*, SOU 1994:43.